

Líders sindicalistes i advocats obreristes: Seguí, Layret, Companys

Teresa Abelló¹

La referència a Francesc Layret, Lluís Companys i Salvador Seguí és obligada quan s'alludeix a les lluites socials dels anys vint del segle XX a Barcelona. Els tres noms sovint apareixen junts i són evocats envoltats del misticisme del que podria haver passat si les seves vides no s'haguessin vist truncades per la violència, implícita en la societat d'aquell moment. La relació política i personal, constatada, entre els tres homes va més enllà de la recerca en l'àmbit de la història social, i ha estat popularitzada, amb èxit, des dels mitjans de comunicació en èpoques ben recents.² En qualsevol cas, els tres noms van lligats, de manera conjunta o per separat, a projectes truncats del republicanisme d'esquerres i del vessant més sindicalista de l'anarquisme barceloní. Layret i Companys són dos exemples del col·lectiu d'advocats que a la Catalunya de les primeres dècades del segle XX van tenir, d'una banda, una trajectòria política destacada en el camp del republicanisme i, de l'altra, van mantenir un decidit compromís social que els va portar a defensar políticament i legalment la causa dels treballadors. Per la seva banda, Seguí representa la CNT del període més vibrant previ a la Guerra Civil i, sens dubte, n'ha esdevingut el líder més carismàtic.

Per tant, més enllà de la llegenda hi ha una realitat. Estem davant de tres personatges decisius en la història de la Catalunya de les primeres dècades del segle XX. Les vides i les actuacions politico-socials dels tres s'entrecreen, i tot ple-

1. Universitat de Barcelona
2. En tenim molts exemples. L'any 2015 el canal de televisió TV3 emetia un documental sobre Lluís Companys, *El viatge de Lluís Companys*, Televisió de Catalunya. El capítol primer, que tractava dels anys previs a la Segona República, es presentava amb el títol «Els tres amics» —en referència a Layret, Seguí i Companys—, i es plantejava la història dels amics que es retrobaven per promoure un partit republicà català, amb un programa social atractiu per als treballadors.

El mes d'octubre d'aquell mateix any, el periòdic digital, en certa manera alternatiu, *Directa*, feia una piulada amb el titular següent d'un bloguer: «Layret, Companys i Seguí, 3 amics decisius a l'hora de forjar un republicanisme d'esquerres», <https://twitter.com/la_directa/status/654559891168735232> (data de consulta: 13.02.2019). Aquest és, sens dubte, un titular compromès, però que recull un plantejament repetit al llarg dels anys i que s'ha continuat mantenint fins ara. Exposa un fórmula desitjada en el seu moment, i posteriorment, per molts republicans, però també sistemàticament rebutjada per sectors anarquistes. A falta de proves concloents, en un sentit o un altre, l'argument continua sent vigent.

L'any 2016 es publicava una biografia, en forma de novel·la, de Salvador Seguí, *Apóstoles y asesinos. Vida, fulgor y muerte del Noi del Sucre* [Antonio SOLER, *Apóstoles y Asesinos*, Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2016]. Al blog *La Reguereta*, es comentava el llibre amb aquest titular significatiu: «Layret, Seguí i Companys: la Catalunya que va poder ser!» <<https://reguereta.wordpress.com/2016/06/19/layret-segui-i-companys-la-catalunya-que-va-poder-ser/>> (data de consulta: 13.02.2019). L'argument s'endinsa en la relació dels tres protagonistes, que, tot i pensar de maneres diverses, tenen la certesa que han d'acabar coincidint en un projecte polític comú. El text, que utilitza força documentació, es val del relat novel·lat per insistir en un argument repetit reiteradament, però sense una base històrica i documental sòlida per poder afirmar-lo amb contundència.

gat porta a elucubrar sobre com hauria evolucionat la història si les trajectòries vitals dels tres, i les d'altres homes com ells, no s'haguessin truncat.

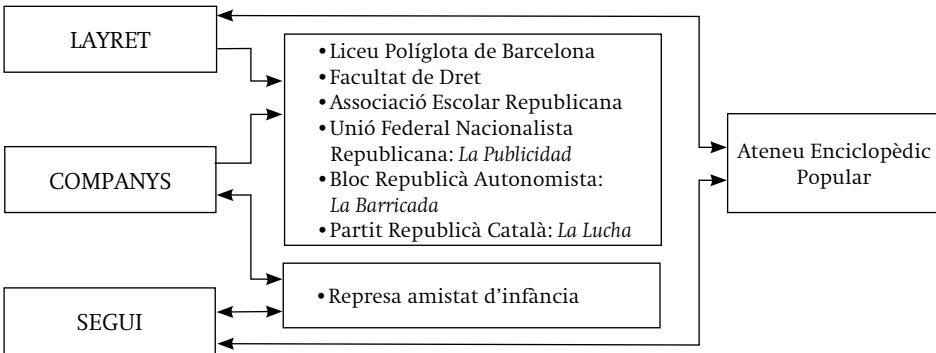
Layret, Companys i Seguí van configurar un tercet els plantejaments del qual, amb el pas dels anys, van ser decisius en l'articulació d'un catalanisme d'esquerrès. Tot i que no van ser els únics, sense persones com ells no es pot entendre el compromís del republicanisme catalanista amb la classe treballadora ni la implicació d'aquesta classe, en gran manera organitzada en sindicats de base apolítica, en la futura Esquerra Republicana (ERC) de l'etapa de la Segona República. Sens dubte, la tasca desenvolupada per Layret, Companys i Seguí, des de diferents àmbits, va contribuir a l'arrelament del catalanisme entre les classes treballadores.

Els tres tenien orígens diferents: Layret i Companys eren advocats i provenien de famílies benestants; Seguí treballava com a pintor de parets i era de família treballadora. Els Layret eren comerciants de l'Eixample de Barcelona; els Companys, una família de propietaris rurals de l'Urgell (de la població del Tarròs); per la seva banda, el pare de Seguí havia estat jornaler a sou de la família de Companys, a Tornabous —municipi que abasta el poblet del Tarròs— i es va traslladar a treballar a Barcelona quan ell era un infant. Els tres, però, estaven units per l'activisme polític i social i per les ànsies de transformar la societat en què vivien. Participaven —i en són representants— d'aquella Catalunya o, si volem, d'aquell espai barceloní, de les classes treballadores i menestrals, citats genèricament com *la Barcelona d'esquerrès*. Són també un exemple de la transversalitat existent, en termes polítics i socials, en aquell àmbit, així com de les relacions o lligams entre l'àmbit obrer sindicalista, el republicà i, també, en gran manera, l'anarcosindicalista.

Layret i Companys van coincidir com a joves estudiants al Liceo Políglota de Barcelona i, més tard, a la Facultat de Dret. En l'àmbit polític, van compartir una primera militància a l'Associació Escolar Republicana, de la qual Layret era un dels fundadors, i van participar plegats en diferents formacions republicanes —Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), Bloc Republicà Autonomista (BRA), i Partit Republicà Català (PRC)— i, seguint les dinàmiques de l'època, en les publicacions periòdiques que els feien de portaveus, com ara *La Publicidad*, *La Barricada*, *La Forja* i *La Lucha*. D'altra banda, Companys i Seguí partien d'una vella coneixença i de compartir jocs d'infància al camp lleidatà. Amb Layret, Seguí va coincidir a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, en un ambient politicoeducatiu informal, en el qual Layret va exercir el seu mestratge sobre Salvador Seguí, que assistia a les sessions formatives que s'hi impartien.

Com es veu, més enllà de compartir aspiracions socials les relacions entre els tres eren dissemblants: Layret i Companys constituïen un tàndem que es va mantenir fins a la mort de Layret. Tots formen part del col·lectiu d'advocats de l'època que van portar el compromís polític al camp social, els quals trobem sovint vinculats al republicanisme, ja sigui al radical d'Alejandro Lerroux o al catalanista i d'esquerra. Tenien edats similars —Layret era dos anys més gran que Companys— i, com s'ha dit, s'havien conegut d'estudiants. En aquells anys juvenils, Layret es va convertir en el mentor polític de Companys, qui el va se-

guir quan Layret va fundar l'Associació Escolar Republicana. Aquesta formació seria l'inici d'un projecte polític compartit en el qual també destaca el nom d'un altre polític, Marcellí Domingo, l'home que en aquell període representa el republicanisme a les Terres de l'Ebre. Amb els anys, Layret i Companys van establir relacions de col·laboració amb republicans d'arreu de Catalunya, amb l'objectiu de consolidar un moviment polític republicà sòlid, i van entrar en contacte amb el món pagès amb la idea d'articular un moviment de treballadors del camp. Aquest propòsit —crear sindicats camperols al voltant del republicanisme— es va convertir, després de la mort de Layret, en el projecte personal de Lluís Companys, que li va donar forma amb la creació de la Unió de Rabassaires.

Les relacions de tots dos amb Seguí tenien una altre base. D'una banda, i pel que fa a Companys, hi ha el retrobament amb qui, essent nens d'estrats socials diferents, havia estat company de jocs; així, coincideixen d'adults en el camp de les lluites socials en una Barcelona socialment agitada, tot i que des de posicions diferents. D'altra banda, com s'ha dit, Layret va coincidir amb Seguí en l'espai privilegiat de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, que ell havia col·laborat a fundar; allà Layret va establir relacions no només amb Seguí, sinó amb bona part del que seria el nucli fundador de la Confederació Nacional del Treball (CNT) i l'amistat mútua amb Companys va ajudar a establir una sòlida relació entre tots dos. A partir d'aquí és trobarien en les lluites socials i sindicals, en les presons i en els tribunals.

Trajectòries individuals: els advocats dels obrers

Com és prou conegut, les trajectòries individual dels tres personatges destaquen per si mateixes. L'objectiu aquí és posar en relleu els espais de confluència.

Francesc Layret, que era el més gran, destaca com a lletrat i com a polític, i totes dues activitats estan íntimament unides a la seva trajectòria vital. Sobre Layret hi ha notícies diverses, però continua sent vigent un estudi publicat l'any

1971 per Joaquim Ferrer, reeditat l'any 1991.³ Layret (1880-1920) procedia d'una família de joiers. De petit va patir una poliomielitis que li va immobilitzar les cames, per tant, la mobilitat li va quedar limitada. Es guanyava la vida com a advocat, però des dels inicis va orientar la professió en el mateix sentit que l'activitat política, és a dir en la defensa dels treballadors, de manera particular dels sindicalistes, i dels interessos col·lectius. Sobre la seva actuació com a advocat dels treballadors tenim testimonis nombrosos i diversos; uns bons exemples, tot i que no els únics, són les declaracions dels dirigents cenetistes Àngel Pestaña i Martí Barrera.

Àngel Pestaña, director del periòdic cenetista Solidaridad Obrera, va explicar en un escrit publicat al periòdic La Campana de Gràcia, la relació de Layret amb la CNT: «Layret intervingué en processos seguits contra individus de l'organització (CNT), perquè aquesta anà a demanar-li. (...) Fou l'organització la que requerí els seus serveis d'advocat. (...) No era l'advocat de l'organització, ans un advocat que intervenia en els processos de l'organització, quan per això era requerit. Ço que no és el mateix.» I afegeix: «home sensible, d'una delicadesa excessiva, li hauria semblat inoportú i incorrecte aprofitar l'avantatjosa situació professional seva a benefici propi o del seu partit. (...) Defensà els processats quan per això fou requerit. No intentà mai subjugar juntes o individus a benefici i profit del seu credo polític i partidista».⁴

Martí Barrera, un altre dirigent cenetista destacat d'aquell període, es va expressar en el mateix sentit en una entrevista que li van fer amb motiu dels cinquanta anys de l'assassinat de Layret: «Amb molta freqüència calia visitar-lo per demanar-li la defensa de treballadors empresonats, acomiadats o bé per problemes laborals en general. Ens responia sempre extraordinàriament bé. A part que habitualment no ens cobrava res (...). Amb Salvador Seguí eren íntims amics. I era precisament per indicació seva que, quan un cas era especialment delicat, m'enviava al despatx de Layret perquè li demanés la seva defensa».⁵

Des de les files més republicanes les remembrances són similars. El periodista Àngel Samblancat, en la semblança que li va dedicar a revista biogràfica *Siluetas*, va dir: «Layret portà a la professió la seva passió democràtica, el seu zel apostòlic (...). Defensà el pobre, el perseguit, el maltractat. Anà a la presó a buscar el pres, a redimir el captiu. Portà el consol i l'ajut al qui no pogué portar-li la llibertat. (...) Honrà la toga i enaltí la missió d'advocat.»⁶

D'altra banda, Pere Coromines, l'escriptor i advocat amb qui Layret va compartir vida política, s'hi referia dient el següent: «Els qui no coneixien íntimament Layret no comprendran mai com, sota el seu aspecte inflexible i rígid, palpitava un cor tendre. Del seu natural, era un home dolç, físicament dèbil. I aqueixa aparent contradicció es revelava principalment en els discursos i conferències, quan la seva paraula càlida prenia una expressió dura, i dibuixava en l'aire les arestes

3. Joaquim FERRER, *Francesc Layret (1880-1920)*, Barcelona, Nova Terra, 1971 [reeditat, Catarroja-Barcelona, Afers, 1991].

Un resum amb el mateix títol va ser publicat a: Barcelona, Fundació Josep Irla, 2010.

4. Àngel PESTAÑA, «L'advocat Layret», *La Campana de Gràcia*, 30 de novembre de 1929.

5. «Martí Barrera. Un testimoni d'excepció», *Presència*, 20 de novembre de 1970.

6. Àngel SAMBLANCAT, «Francisco Layret», *Siluetas*, 1923.

d'una idealitat intransigent. (...) En la seva concepció social, hi havia una aparent contradicció molt semblant a la de fesomia amb caràcter. En la forma, era un jurista, un home de lleis, fórmula dura, coactiva, estricta en els seus manaments. Però en la substància, no admetia limitacions al seu anhel de justícia, que el duia a estar, per l'home, enfront de la família, i, per l'obrer, enfront del capital.»⁷

Les actuacions de Layret en l'àmbit dels drets dels obrers van ser constants; en aquest sentit, només cal recordar que un dels casos més sonats va ser la defensa dels treballadors ferroviaris acomiadats arran de la vaga general del 1917. Layret els va defensar amb zel i, malgrat que el Tribunal Industrial va dictar una sentència contrària als treballadors, l'advocat va rebre felicitacions i homenatges de moltes agrupacions ferroviàries de tot Espanya, que li lloaven la dedicació.

En l'aspecte polític, Layret va formular un pensament propi, va lluitar per la paritat de drets, amb el convenciment que la igualtat començava per fer efectiu el dret a l'educació. La seva activitat política es va desenvolupar sempre a les files republicanes: va passar pel lerrouxisme, per la Unió Republicana, per la UFNR, pel BRA i pel PRC. El 1915 va abandonar definitivament la UFNR —amb Gabriel Alomar, Lluís Companys i d'altres— per fundar el Bloc Republicà Autonomista, formació més receptiva als corrents socialistes. En definitiva, era un intent d'acostar els partits polítics i la política parlamentària a la classe treballadora, una tasca difícil si tenim en compte el pes que en aquells anys ja tenia la CNT entre els obrers. Però, alhora, no podem oblidar que l'«apoliticisme» era un dels pilars fonamentals de l'obrerisme català des del segle XIX, al qual la CNT no va renunciar. Tot i així, l'èxit del BRA va ser minso.

L'abril del 1917, Layret va fundar una nova formació republicana, el Partit Republicà Català, amb Marcel·lí Domingo i Lluís Companys. L'objectiu continuava sent crear un partit capaç d'atreure la massa obrera cap a la política, una cosa gens fàcil, com s'ha dit, perquè requeria la col·laboració de l'obrerisme, però era fruit del convenciment que l'entesa era imprescindible si es volia fer efectiu el canvi social. El mateix Layret escrivia al periòdic *La Lucha*: «Cal que a Catalunya existeixi un partit obrerista català. Si aquest partit existís jo hi pertanyeria; però aquest partit no poden crear-lo els polítics, ha de ser obra dels mateixos obrers, els intel·lectuals no poden fer altra cosa que sumar-s'hi. (...) No són ja possibles les revolucions solament polítiques. (...) Les revolucions són ja socials. És clar que portaran canvis polítics! Però l'essència serà la revolució social. Per això els antics partits liberals clàssics pateixen crisis o desapareixen. En canvi, les organitzacions obreres creixen.»

I, amb referència als treballadors, expressava:

Crec que els obrers de Catalunya han de canviar l'actitud per fer respectar la seva força. Arreu del món els obrers intervenen en la vida pública.⁸

En aquest sentit, amb relació a l'actitud dels republicans davant la vaga general revolucionària de l'agost d'aquell any, va dir: «Esclatà la vaga i tothom va poder

7. Pere COROMINES, «Francesc Layret, home de lleis», *La Campana de Gràcia*, 30 de novembre de 1929.

8. *La Lucha*, 5 de maig de 1918.

veure els nostres homes al carrer. Precisament per això, per estar a disposició dels elements que lluitaven, per trobar-se atents, plens d'esperança, d'angoixa i de coratge prop de tot i de tots (...). En aquelles hores nosaltres sentíem la mateixa febre que els obrers.»⁹

D'altra banda, Lluís Companys (1882-1940) també provenia de classe acomodada: hereu d'una família de pagesos benestants i nebot d'un professional del dret establert a Barcelona, tot feia preveure que la seva vida transcorreria segons els paràmetres burgesos convencionals, però en la seva trajectòria va acabar predominant el compromís polític.

La societat barcelonina que va conèixer el jove Lluís Companys a principis de segle, quan hi va arribar com a estudiant, es trobava en plena ebullició, lacerada per nombrosos conflictes socials i les complicades relacions laborals entre patrons i treballadors. Era una Barcelona immersa en els processos de modernització, lligats a la industrialització, que s'anaven implantant enmig de convulsions socials i conflictes de tota mena. Com s'ha apuntat, mentre cursava la carrera de Dret, Companys va entrar en contacte amb els ambients republicans barcelonins a través de l'agrupació estudiantil Associació Escolar Republicana, impulsada per Francesc Layret el 1902, els membres de la qual se sentien seguidors de les idees republicanes de Francesc Pi i Margall i de Nicolás Salmerón.

En aquell context, Companys es va iniciar en la política passant per les diverses formacions republicanes. Va començar militant a la UFNR, fundada per Layret, i a partir d'aquí tots dos van treballar en íntima col·laboració, només amb un breu parèntesi de distanciament, entre el 1912 i el 1915; un període en què van discrepar sobre el model autonomista i el programa social del republicanisme reformista. Aquest desacord el van ventilar tots dos públicament en articles als diaris: Companys des de les pàgines de *La Publicidad* i Layret des de les d'*El Poble Català*. En aquest lapse, Companys es va acostar a formacions republicanes d'àmbit estatal —la Unió Republicana, de l'històric dirigent Nicolás Salmerón, i el Partit Republicà Reformista, de Melquíades Álvarez— per, a la fi, a partir del 1915, tornar a la col·laboració amb el vell amic i a la política catalana, amb el Bloc Republicà Autonomista (BRA), un partit efímer, impregnat de catalanisme, i finalment amb la fundació del Partit Republicà Català.

Professionalment, i tot i que sovint es fa referència a la seva tasca com a lletrat políticament compromès, cal dir que l'exercici del dret no va ser mai l'ocupació prioritària de Companys, i la feina com a advocat sempre va estar subordinada a la vocació política. Les activitats polítiques i les periodístiques (en premsa política) es fusionen en Companys. Amb tot, en aquells anys la feina primordial va ser la periodística, que ell entenia com una eina política; de fet, el diari i la tribuna d'oradors eren els seus medis naturals, i ell els utilitzava per difondre la ideologia republicana, federalista i d'esquerres de què feia gala.

Amb tot, és un fet que Companys es va començar a guanyar la vida fent feines al despatx del seu oncle Sebastià Companys, en el camp del dret administratiu; però la seva activitat intensa en la premsa política republicana demostra que la dedicació no va ser mai plena. Sabem que Companys no va sol·licitar la inscripció

9. Conferència de Layret, recollida al periòdic *La Lucha*, 25 de novembre de 1917.

professional al Col·legi d'Advocats de Barcelona, preceptiva per exercir la professió, fins a l'any 1916 (amb 34 anys); una vegada col·legiat va entrar al torn d'ofici, en què va trobar una manera d'exercir el dret que l'acostava a les causes més socials, activitat que s'adeia més a la vocació política que compartia amb el seu amic Francesc Layret. D'aquesta manera, Companys es va iniciar en la defensa dels treballadors i militants sindicalistes —entre els quals hi havia Salvador Seguí—¹⁰ en uns moments de màxima conflictivitat per a la classe obrera.

La trajectòria com a advocat en exercici va ser curta. El juny del 1921, sent diputat a les Corts pel districte de Sabadell, en substitució de Layret, es va donar de baixa al Col·legi d'Advocats. Dos anys més tard, l'octubre del 1923, s'hi va tornar a donar d'alta; les Corts s'havien tancat i la dictadura marcava la vida política. En aquelles circumstàncies, Companys va centrar l'activitat professional en l'advocacia; posteriorment, el 1925, també es donaria d'alta al Col·legi d'Advocats de Sabadell, i va ser a la comarca del Vallès on va exercitar com a assessor jurídic de la Unió de Rabassaires. L'activitat com a advocat laboralista va quedar reduïda al no-res durant la República, però Companys es va mantenir col·legiat fins que va ser nomenat ministre de Marina el mes de juny del 1933.

Aquells anys, Companys es definia sovint com a periodista i, de fet, bona part dels seus ingressos provenien d'aquesta activitat. El periòdic era l'espai per construir discurs i crear una xarxa de relacions. Des del 1904 escrivia a *La Publicidad* i en altres publicacions. Més tard, va fundar *La Barricada*, el periòdic lligat al BRA, i des de les seves pàgines defensava la «revolta contínua» i la «protesta viva contra les injustícies». El 1916, amb Francesc Layret i Marcel·lí Domingo van fundar *La Lucha*, l'òrgan del PRC, del qual Companys va ser redactor en cap i responsable d'informació política fins que va ser clausurat l'any 1919. Des de les pàgines d'aquesta publicació es van denunciar casos de corrupció de destacats militars al Marroc. Hi col·laboraven dirigents obreristes i socialistes.

Les activitats polítiques i periodístiques tenien continuïtat en les tertúlies que Companys organitzava a casa seva, a les quals assistia el mateix nucli heterogeni dels successius diaris i partits (Layret, Gabriel Alomar, Marcel·lí Domingo, Salvador Seguí, etcètera). L'any 1917 va ser elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona pel districte V (el Raval), com a representant del PRC. En aquells moments, Companys representava l'ala més socialment esquerrana del partit, i hi va actuar en conseqüència des del nou càrrec a l'Ajuntament. Durant la vaga general del 1919 —de la qual es parla a bastament en aquest dossier— el Companys regidor es va implicar en el conflicte. En aquest sentit, quan, incomplint l'acord a què s'havia arribat per posar fi a la vaga de La Canadencia,¹¹ els presos no van ser alliberats i es va declarar la vaga general, Companys va enviar un telegrama al sotssecretari de Presidència del Govern espanyol amb el laconic text: «Els patrons no han complert», i alhora exigia que l'Ajuntament actués i obligués els empresaris a complir els acords a què havien arribat amb els sindicats. Davant

10. Josep CRUANYES, «Lluís Companys, advocat», a: *Lluís Companys, president de Catalunya. Biografia humana i política*, Barcelona, Generalitat de Catalunya / Enciclopèdia Catalana, 2006, vol I, pàg. 221-223.

11. Teresa ABELLÓ, «La vaga de La Canadencia. Reivindicació obrera i intransigència patronal», *Eines*, 34 (2019), pàg. 98-107.

Vegeu també Jordi ROCA, «La vaga de La Canadencia i la lluita per les vuit hores» (en aquest dossier).

la falta de reacció, va acusar d'esquirol el Govern municipal, motiu pel qual va ser empresonat durant 29 dies, fins que va acabar la vaga.

Aquest no va ser l'únic empresonament que va patir Companys; de fet, el seu activisme va fer que fos detingut diverses vegades. Les arbitriarietats imperants aquells anys afectaven els mateixos lletrats: repetidament es detenien advocats que tenien un paper actiu en la defensa de sindicalistes i polítics, tant en processos de caràcter polític com en conflictes laborals. Els lletrats detinguts van ser molts, com ara Rafael Aguiló, advocat del sindicat de tramviàries; Josep Puig d'Asprer; Rafael Guerra del Río; Rafael del Val; Emiliano Iglesias, i Lluís Companys. També van ser molts els advocats que van patir atemptats; el més conegut és, sens dubte, el que va posar fi a la vida de Francesc Layret, però també en van ser víctimes Josep Ulled, advocat del Sindicat Únic i membre del Partit Radical, i Josep Lastra, advocat dels Sindicats Lliures, entre d'altres. Companys tornaria a ser arrestat, com veurem, el novembre del 1920 i empresonat a la Mola, a Maó. El desembre del 1923, ja iniciada la dictadura, tornaria a ser detingut junt amb altres advocats (Salvador Bregon, Martí Esteve, Estanislau Duran i Reynals, Joan Casanovas, etcètera), i altra vegada el maig del 1929 amb el també advocat i polític Joan Lluhí i Vallescà, sempre per motius polítics. Companys havia de tornar encara a presidir, ja com a president de la Generalitat, en dues ocasions: arran dels Fets d'Octubre del 1934, quan el van recloure al penal d'El Puerto de Santa María, i l'octubre del 1940, quan el van dur al castell de Montjuïc, on va ser afusellat, després de ser detingut per la Gestapo a França i entregat al Govern de Franco.

Després de l'assassinat de Layret, i fins a la seva arribada a la presidència de la Generalitat, l'activisme polític de Lluís Companys va tenir especial rellevància en el món agrari. La lluita dels pagesos va ser un dels elements que va marcar els anys vint i trenta del segle xx, i Companys és va entregar a la resolució dels conflictes al camp, dedicant-hi bona part de les seves actuacions polítiques i del seu temps com a advocat i periodista. En aquest àmbit, Companys disposava de dos actius: tenia coneixement de les comarques rabassaires i gaudia de popularitat en el conjunt de l'esquerra política i sindical; tot plegat el va portar a encapçalar el projecte sindical agrari que va col·laborar a organitzar i que va dirigir durant una dècada: la Unió de Rabassaires.

Companys havia començat a aventurar-se en el camp del sindicalisme rabassaire l'agost del 1921. Després de la mort de Layret, va assumir el paper d'hereu, o continuador, de la tasca comuna a favor de la classe obrera i rabassaire, i va aconseguir aplegar dins la Unió totes les tendències, així com també va parlar d'un únic republicanisme al camp (radicals, federals, reformistes, catalanistes republicans...). La Unió de Rabassaires es va constituir l'agost del 1922, i va esdevenir el portaveu del sector sindical agrari, majoritari en el conjunt de les comarques de la província de Barcelona. No va ser casualitat que fos el republicanisme qui encapçalés l'organització del sindicalisme pagès i rabassaire, ja que des de mitjan segle XIX era el corrent polític que havia sabut integrar millor, i amb més èxit, en els seus programes les reivindicacions rabassaires. A la pràctica, fins a la meitat dels anys trenta la Unió de Rabassaires va continuar marcada per una política fonamentalment republicana i un sindicalisme que seguia les línies bàsiques del reformisme social.

Companys va defensar que el problema rabassaire era un tema fonamentalment jurídic i, per tant, s'havia de resoldre amb la llei. Per això una de les principals aspiracions va ser aconseguir una modificació de la legislació vigent que millorés les condicions contractuals i laborals dels treballadors del camp. De tota manera, a Companys no li va ser fàcil fer prevaldre aquest posicionament reformista dins la Unió de Rabassaires. No podem oblidar que a partir del 1919 l'anarcosindicalisme també es va desenvolupar de manera notable al camp català, la qual cosa va fer que hi hagués, com mai fins aleshores, una relació estreta entre el moviment camperol i el sindicalisme obrer en general. Començava un període de lluita sindical de resistència a les vinyes catalanes i, en certa manera, es van trencar els ponts de diàleg entre pagesos i propietaris; com a conseqüència, al camp va esclatar un enfrontament entre jornalers i propietaris —agrupats en l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre— equiparable al que enfrontava els treballadors industrials amb la Federació Patronal.

Durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera, Companys es va dedicar de ple a la Unió de Rabassaires i al seu òrgan de premsa *La Terra*, del qual era director. També va assessorar els pagesos en relació amb els conflictes que originaven els contractes de conreu, un compromís que va mantenir en la seva etapa com a president i que va portar a l'esclat del Fets d'Octubre del 1934.

L'amic sindicalista

Salvador Seguí (1887-1923) ha estat el dirigent més reputat i important de l'anarcosindicalisme català; un personatge clau i en la mateixa mesura polèmic per dues raons: la primera, el seu pragmatisme i distanciament respecte de l'anarquisme radical i, la segona, el seu posicionament davant una hipotètica entesa de l'obrerisme amb el republicanisme d'esquerra catalanista; precisament van ser aquests dos aspectes els que el van acostar puntualment a l'entorn de Layret i Companys.¹² Conegut amb el sobrenom del *Noi del Sucre*, va passar la primera infància a la localitat lleidatana de Tornabous,¹³ on comença la relació amb Companys —recordem-ho: havia nascut al Tarròs, un llogaret de Tornabous—. Era fill únic d'una família de treballadors que es va establir a Barcelona en la darrera dècada del segle XIX. De jovenet es va iniciar en l'exercici de diversos oficis, fins que va adoptar el de pintor de parets.

12. Vegeu un resum de la seva trajectòria a: Josep TERMES, *Història del moviment anarquista a Espanya*, Barcelona, L'Avenc, 2011, pàg. 324-329.

13. Sempre s'ha donat aquesta localitat com el lloc on va néixer Seguí i on residia la família; tanmateix, l'anotació del naixement al registre civil de Lleida deixa clar que la família residia a Lleida, i allí va néixer Salvador. Segons l'anotació, Tornabous era el lloc d'origen de la mare: «(...) Comparació Salvador Seguí natural de Reus de trenta anys de edad casado panadero domiciliado en Lérida Calle de la Tallada número cuatro presentando con objeto de que se inscriba en el Registro Civil un niño; y al efecto como padre del mismo declara.

Que dicho niño nació en la casa del declarante el día de ayer a las cinco de la mañana.

Que es hijo legítimo del declarante y de su mujer, Dolores Rubinat, natural de Tornabous provincia de Lérida (...) Y que al presente niño se le ha puesto el nombre de Salvador María. (...)» Certificació del registre civil de Lleida que conté la reproducció de l'asiento corresponent, tom 13 de la secció primera del registre civil de Lleida.

Sobre la seva vida hi ha diverses biografies, començant per la que li va dedicar l'any 1930 el seu amic i company de militància Josep Viadiu,¹⁴ passant per projectes més recents, que no per això aporten més llum sobre el personatge,¹⁵ fins a estudis més novel·lats sobre la seva vida.¹⁶ Sigui com sigui, la seva figura ha estat àmpliament treballada en biografies i llibres d'homenatge, malgrat que hi ha una important manca de fonts arxivístiques.¹⁷

Vitalista i autodidacte, com molts dirigents obrers de l'època, aficionat a la lectura, sobretot a la literatura revolucionària, es va acabar forjant una personalitat culta i original, amb un gran carisma. Es va formar a les tertúlies dels cafès, sobretot a la del Café Español, al Paral·lel; a les conferències de l'Ateneu Enciclopèdic Popular —sovint seguides d'animats debats—, i també a la presó, que va freqüentar des dels vint anys, on es va nodrir de moltes lectures, sobre les quals va poder reflexionar de manera assossegada. A l'Ateneu va conèixer intel·lectuals i polítics que acabarien sent fonamentals en la seva formació, i amb els quals es relacionaria fins a convertir-se en el destacat dirigent que va ser (entre ells, Jaume Brossa; Marcel·lí Domingo, aleshores jove estudiant republicà, o la figura més consagrada de Francesc Layret).

Un dels intel·lectuals que més interès va despertar en el jove Seguí va ser el mallorquí Gabriel Alomar; en ell va trobar una complicitat natural i es va sentir part de la seva cultura, malgrat les discrepàncies polítiques. Alomar i la seva publicació *El Poble Català* parlaven de catalanisme republicà i federal, de socialisme, i feien referència a la Revolució Francesa i als drets de l'home, elements amb els quals sintonitzava el món obrer; en definitiva parlaven d'un catalanisme que no tenia res a veure amb discursos historicistes i de política administrativa, que la classe obrera intuïa molt allunyats de la seva realitat.

D'idees anarquistes, Seguí va començar a intervenir en les lluites obreres quan era adolescent; va actuar dins la *Solidaridad Obrera* i va ser un dels fundadors de l'Ateneu Sindicalista de Barcelona (1909). A la Barcelona obrera d'aquells anys, dominada per la demagògia d'Alejandro Lerroux, aviat s'hi va revelar com un opositor decidit i hi va tenir diversos enfrontaments. Afiliat a la CNT des del primer moment, es va mostrar d'ideari anarquista, però d'un tarannà pràctic sindicalista. El seu activisme va començar a destacar durant els anys de la guerra europea: va ser secretari de l'Ateneu Sindicalista, va participar al congrés pacifista de Ferrol i, a partir del 1915, va presidir la federació del ram de la construcció de la CNT de Barcelona. El període d'agitació revolucionària del 1917 va ser el seu gran moment, i la seva activitat incansable li va fer agafar nom i prestigi. Els cinc anys següents, fins a la seva mort, s'imposaria com l'home indispensable de l'obrerisme català i el dirigent més influent de la CNT.

Va tenir un paper destacat en el congrés que va portar a la reorganització de la regional catalana de la CNT, el conegut com a *Congrés de Sants* (juny-juliol

14. Josep VIADIU, *Salvador Seguí. «Noy del sucre»*, València, Cuadernos de Cultura, 1930.

15. Xavier DIEZ, *El pensament polític de Salvador Seguí*, Barcelona, Virus, 2016.

16. Antonio SOLER, *Apóstoles y asesinos. Vida, fulgor y muerte de «El Noi del Sucre»*, Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2016.

17. Una anàlisi exhaustiva de les publicacions sobre Salvador Seguí a: Teresa ABELLÓ, «Tópicos, utilización y revisión historiográfica en torno a una figura carismática: el ejemplo de Salvador Seguí», dins: J. AGIRREAZKUENAGA i J. ALONSO, (ed.), *Naciones en el estado-nación: la formación cultural y política de naciones en la Europa contemporánea*, Barcelona, Flor Edicions, 2014, pàg. 233-242.

del 1918), en què va sorgir la nova forma organitzativa dels sindicats únics i ell va ser elegit secretari general. Allí, Seguí es va manifestar com un home d'idees anarquistes, però de tarannà pactista, i es va esforçar per fixar posicions d'ordre pràctic, posposant els debats inevitables i reiteratius de caràcter ideològic i teòric, tan comuns en l'anarquisme i en l'obrerisme en general. Per a Seguí es tractava d'articular un moviment llibertari massiu i poderós, dirigit per gent que no quedés presonera del debat doctrinari. Calia buscar efectivitat: instar tots els treballadors a sindicar-se i basar la reestructuració de la CNT en agrupacions locals i comarcals. És més, advocava per una futura unió dels treballadors, més enllà de les diferències sindicals.

Després del Congrés de Sants, la CNT va entrar en fase d'expansió per tot Catalunya i, al cap d'un temps, va començar una campanya per tot l'Estat defensant el model organitzatiu adoptat per l'organització a Catalunya. La campanya va acabar abruptament quan el Govern, presidit pel comte de Romanones, va suspendre les garanties constitucionals (gener del 1919) i va empresonar-ne tots els participants, entre els quals hi havia Salvador Seguí. Seguí va romandre pres al vaixell *Pelayo* fins al mes de març, quan va ser alliberat, en ple conflicte de La Canadencia, a temps per participar en l'assemblea que havia de ratificar el principi d'acord aconseguit entre la patronal i els vaguistes, que posava fi al conflicte. Allí, en el míting celebrat a la plaça de toros de les Arenes, davant un públic enfervorit d'entre 20.000 i 35.000 persones, segons les fonts, Seguí va fer la seva intervenció pública més cèlebre i compromesa, quan va mostrar la seva fermesa en aconsellar una treva de pacificació enmig d'un ambient dominat per odís i passions. Tots els oradors que van anar intervenint recomanaven acceptar l'acord, però les protestes i els crits de «traïdors» i «reformistes» envers els que parlaven se sentien per sobre de tot. A continuació, Seguí va prendre la paraula i va aconseguir imposar l'acord amb una actuació ferma que no admetia rèpliques: o es tornava a la feina o s'anava cap a la revolució. L'escena forma part de la mitologia de Seguí i de la història de l'obrerisme.

Finalment, la resolució del conflicte de La Canadencia va ser un triomf del sindicats únics i de l'obrerisme, però un triomf breu, ja que al cap de pocs dies es declarava la vaga general, es tornaven a suspendre les garanties constitucionals i les posicions s'endurien. La realitat és que es va acceptar tornar a la feina amb l'oposició dels sectors més puristes —o, dit d'una altra manera, els dirigents sindicalistes van aconseguir imposar-se als anarquistes més radicals— i els incompliments de l'acord per part de govern i patronal van facilitar la continuïtat de la política de confrontació animada pels grups anarquistes. En paral·lel, començava la guerra liderada per la Federació Patronal, amb una estratègia de confrontació i lluita paral·lela a la dels sindicats únics.

Personalment, Seguí començava un estira-i-arrotonsa en el si de la CNT que oposava sindicalisme a radicalisme, el qual, si bé va guanyar-lo formalment, mai va acabar de resoldre. L'enfrontament fet visible a les Arenes va reparèixer aquell mateix any amb l'acceptació per part de Seguí de la Comissió Mixta de Treball, l'octubre del 1919, imposada com a fórmula de conciliació; ho tornaria a fer al congrés de la CNT celebrat a Madrid al mes de desembre, en què va de-

Dibuix de Ricard Opisso a *La Campana de Gracia*, del 17 de març de 1923, en que reconstrueix l'assassinat de Salvador Seguí.

cidir-ne l'adhesió provisional a la Tercera Internacional, va posposar qualsevol projecte d'unió amb la UGT i va proclamar el comunisme llibertari com a meta de la CNT. També va estar present a la Conferència Nacional, clandestina, de la CNT, celebrada a Saragossa el juny del 1922 —quan es va retirar l'adhesió de la CNT a la Tercera Internacional i a l'AIT, mentre es reafirmava en l'apoliticisme tradicional—, així com en els continus, i amagats, intents de conciliació entre sindicats únics i Sindicats Lliures a finals d'aquell any.

Termes recull el comentari següent, que posa de manifest les dificultats de Seguí en el si de l'organització: «L'ambient era favorable a Salvador Seguí però els seus adversaris començaren a llançar atacs violents sobre ell i elaboraren un dossier sobre una suposada traïció. Un d'aquells companys era Estanislau Marquedes, del sindicat de carrosseries de la CNT, que també pertanyia al grup Tierra y Libertad. Davant les acusacions, Seguí va haver de respondre en un acte celebrat a l'Ateneu Sindicalista del carrer de la Palma. Quasi tots els assistents li eren hostils.»¹⁸ Totes les fonts indiquem que la figura de Seguí era tan admirada com qüestionada dins la CNT. La realitat és que fins i tot poc abans del seu assassinat va ser sotmès a un tribunal d'honor.¹⁹ En conseqüència, sobre la vida i actuació de Seguí destaquen dos fets clau i d'interpretació polèmica: d'una banda, el seu possible reformisme i allunyament de l'anarquisme més radical; de l'altra, el seu posicionament favorable a una entesa amb el republicanisme catalanista d'esquerres i, en relació amb això, la seva vinculació amb el catalanisme. Aquestes circumstàncies han condicionat, en gran manera, el que s'ha escrit sobre ell.²⁰

Un destí comú

Les vides de Layret, Seguí i Companys es van truncar violentament. Tots tres van morir assassinats i, segurament, les raons de fons que van portar als crims eren comunes. Layret i Seguí van ser víctimes del pistolisme barceloní de començaments dels anys vint del segle XX;²¹ Companys va ser executat l'any 1940 pel franquisme.

Com s'ha apuntat anteriorment, Lluís Companys va ser detingut el 20 de novembre de 1920. Aquell dia, a primera hora del matí, s'havia produït l'arrest de Salvador Seguí i 36 sindicalistes més com a resultat de la política repressiva iniciada pel nou governador civil de Barcelona, el general Severiano Martínez Anido. Hores més tard, Companys es va presentar a la presó Model per auxiliar, com a lletrat, Seguí, però ell mateix va ser detingut perquè també hi havia una ordre de detenció en contra seu. Deu dies més tard, quan havien de dur els presoners a la fortalesa de la Mola, a Maó, qui llavors era l'esposa de Companys, Mercè Micó, va anar a buscar Layret per mirar d'evitar el trasllat. Layret no va arribar a la Model: en sortir de casa seva (al número 26 del carrer Balmes) per anar a socórrer legalment els detinguts, va ser tirotejat per un pistoler emboscacat (Fulgencio Ver) que li va disparar set trets a la cara. El pistoler, membre dels Sindicats Lliures, va ser identificat, però no va ser detingut ni acusat mai. Els presos —entre els quals, recordem-ho, hi havia Companys i Seguí— van ser deportats. Companys abandonaria el presidi setmanes més tard per ocupar el lloc de Layret

18. TERMES, *Història del moviment anarquista a Espanya*, pàg. 322.

19. M. Amàlia Pradas, que ha estudiat les lluites socials a Barcelona en aquest període, diu que Seguí fins i tot va ser sotmès a un tribunal d'honor. Vegeu: M. Amàlia PRADAS, *L'anarquisme i les lluites socials a Barcelona 1918-1923: la repressió obrera i la violència*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, pàg. 220-221.

20. ABELLÓ, «Tópicos, utilización y revisión historiográfica en torno a una figura carismática: el ejemplo de Salvador Seguí», pàg. 239-242.

21. Vegeu: Juan C. MARINELLO, «Pistolismo y violencia sindical en Barcelona (1917-1923)» (article en aquest dossier).

com a diputat a les Corts —la qual cosa marca l'inici efectiu de la seva carrera com a polític— i Seguí hi romandria durant mesos.

L'assassinat de Layret sempre ha estat interpretat com un intent planificat de dinamitar el pont entre una classe obrera combativa, autònoma i de caràcter llibertari, i unes classes mitjanes republicanes, que combatien tant l'estat repressor com les elits locals temptades per un feixisme emergent arreu d'Europa, irresponsables a l'hora de gestionar el tema social. L'assassinat i el trencament abrupte del pont entre el republicanisme d'esquerra i el sindicalisme han desfermat moltes elucubracions. S'ha escrit que la tarda que van matar Layret, estava escrivint una carta en què afirmava haver arribat a una entesa amb Seguí per a algun tipus de col·laboració política. En gran manera, aquesta teoria la va difondre Pere Foix, correligionari de Seguí, en el llibre que va publicar anys més tard.²² Un dels primers biògrafs de Seguí, el periodista Josep M. Huertas, va reproduir un paràgraf que, teòricament, era part de la carta esmentada, però ho va fer copiant el text publicat per Maria Aurèlia Capmany i Xavier Romeu a l'obra de teatre que van dedicar a Layret.²³ El que aquests autors presenten en forma de carta està en sintonia amb el que Pere Foix defensava i amb les especulacions que en el seu moment es van fer, però no es pot oblidar que es tracta d'una obra de ficció, i la carta, en realitat, no l'ha vist mai ningú. Segons es diu en el guió de l'obra de teatre, en la missiva esmentada es podia llegir: «Yo tengo la seguridad de que un éxito de las candidaturas francamente socialistas y comunistas en Madrid, Barcelona, Valencia, Zaragoza, etc. sería el término inmediato de la represión, aparte de que, por la inmunidad, representaría sacar de la cárcel a los dirigentes y facilitarles la obra de la dirección y propaganda, aunque no fueran al Parlamento una vez elegidos. Hoy he hablado con Seguí de todo esto y creo que por su parte no hallaríamos obstáculos».²⁴ Sindicalistes destacats com Simó Piera,²⁵ així com la majoria d'historiadors que han tractat del tema,²⁶ coincideixen a negar la possibilitat que Seguí participés en unes eleccions tal com afirma Foix, la qual cosa no exclou un suport pragmàtic.

Tres anys més tard, el 10 de març de 1923, seria assassinat Salvador Seguí. Seguí va romandre a la presó de la Mola fins a l'abril del 1922, moment en què es van restablir les garanties constitucionals. En tornar a Barcelona es va trobar una CNT dividida i radicalitzada, però en el congrés del mes de juny a Saragossa el sindicat retiraria l'adhesió a la Tercera Internacional i els sindicalistes tornarien a recuperar el control del sindicat,²⁷ amb moltes controvèrsies. En aquest context, Seguí seria assassinat pel pistoler Inocencio Feced quan, juntament amb Francesc Comas, que també fou assassinat, sortia d'un establiment del carrer de la Cadena. Feced, que públicament es va vanter de l'assassinat i del que

22. Pere FOIX, *Apòstols i Mercaders*, Mèxic, s. n., 1949.

23. M. Aurèlia CAPMANY i Xavier ROMEU, *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya*, Barcelona, Edicions La Magrana, 1976.

24. Josep M. HUERTAS, *Salvador Seguí: «El Noi del Sucre»*. *Materials per a una biografia*, Barcelona, Laia, 1974, pàg. 57.

25. Simó PIERA, *Perfil d'un sindicalista*, Barcelona, Pòrtic, 1975.

26. Un exemple a: Albert BALCELLS, *El sindicalisme a Barcelona*, Barcelona, Nova Terra, 1965.

27. Per a més informació sobre la CNT en aquest període, vegeu: TERMES, *Història del moviment anarquista a Espanya*, pàg. 287-384.

havia cobrat per portar-lo a terme, no va ser mai processat per aquest fet. Aquest assassinat va marcar un punt d'inflexió dins la CNT.

Els assassinats de Layret, primer, i Seguí, després, van deixar una profunda empremta en Companys. Anys més tard, essent ja president de la Generalitat, quan en les noves circumstàncies polítiques se'ls van retre diversos homenatges, Companys no s'estava de repetir el seu desig de defensar la justícia i la tolerància, i de mantenir un escrupolós respecte per la vida humana. Sempre va insistir que els vertaders culpables dels assassinats dels que havien estat els seus amics no havien estat els executors dels atemptats, sinó tots els poders fàctics i econòmics que havien creat el clima favorable als carrers de Barcelona per als brutals assassinats. En qualsevol cas, la mort els va unir a tots tres, igual que ho havia fet el somni d'una Catalunya més social.

